

Пилявець О.*

КОНСОЛІДАЦІЯ ДЕМОКРАТІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ КУРС УКРАЇНИ

Упродовж 2004-2007 років у державах Центрально–Східної Європи, а саме в Польщі, Литві, Угорщині, Чехії, Румунії та Словаччині спостерігалися політичні кризи, які мають складну, комплексну структуру, оскільки охоплюють різні рівні протистояння, починаючи від конфлікту виконавчої та законодавчої влади, між політичними силами та завершуючи розколом суспільства. Обрані шляхи вирішення даних криз були як ефективними, так і такими, що призводили до повторного загострення конфліктів. Активізація внутрішньополітичних кризових процесів в державах ЦСЄ розпочалася після вступу до Європейського Союзу, відтак була втримана стабільність зовнішньополітичного курсу. В Україні політична криза має більш значимий вплив на зовнішні зносини. При цьому, водночас, зовнішні умови безпосередньо впливають на розвиток політичного протистояння в досліджуваних країнах, зумовлюючи його інтенсивність та тривалість. **Актуальність дослідження** полягає в можливості напрацювати шляхи виходу з політичних криз на основі досвіду країн Центрально-Східної Європи, а також спрогнозувати подальший розвиток ситуації та змоделювати зовнішньополітичний курс України на наступній фазі демократичного розвитку. Існування конфліктогенного потенціалу в сучасних політичних системах держав ЦСЄ дозволяє припустити, що дослідження моделей політичних криз в постсоціалістичних державах залишатиметься актуальним і в майбутньому.

Сучасні політичні кризи в постсоціалістичних державах необхідно розглядати як вияв переходу на новий етап постсоціалістичного транзиту, на якому головним завданням є консолідація демократії. Серед сучасних авторів, що досліджують проблеми консолідації демократій в постсоціалістичних суспільствах можна виокремити В. Меркеля, М. Мак Фоула, Л. Йохансена, С. Мейнверінга, С. Бьорч, Ж. Рупніка, які займають провідні позиції в таких світових центрах дослідження демократій як Stanford University's Center on Democracy, Development, and the Rule of Law, The European Centre for Parliamentary Research and Documentation, Centre for the Study of Public Policy of **University of Aberdeen** та ін.

Дослідження консолідації демократії здебільшого орієнтоване на внутрішню політику, відтак проблема взаємозалежності зовнішнього курсу держави та кризових внутрішньополітичних процесів на даний момент ґрунтовно не вивчалася.

Форма переходу від соціалістичної системи до демократичної в державах ЦСЄ була не «договірною» (reforma-pactada), а «насаджуючою», що визначило подальший політичний розвиток, заклавши передумови сучасних політичних криз. На відміну від класичної парадигми, яка передбачає транзит у формі угоди або пакту, якщо представники поміркованих груп з владних та опозиційних сил вступають в політичні торги за умов *невизначеності домінуючої сили*, у державах ЦСЄ вирішальним компонентом успіху переходу від комунізму до демократії став не баланс сил, а вирішальна перевага демократично налаштованих лідерів. Вуличні демонстрації, масові протести продемонстрували міць опозиції, надавши їй можливість диктувати свої умови на переговорах, відтак демократія була

* магістрант факультету міжнародних відносин Київського гуманітарного інституту

насаджена. Відповідно, в новоутворених політичних системах було закладено вагомий кризовий потенціал. Отже, ця альтернативна, некооперативна модель зміни режиму надає ширші можливості для пояснення сучасних кризових процесів.

Консолідація демократії є етапом постсоціалістичного розвитку за якого закономірно є активізація кризових процесів. При дослідженні політичних систем держав Центрально-Східної Європи слід спиратися на «позитивне» розуміння консолідації, як поглиблення та утвердження демократії на інституційному та суб'єктивному рівнях, за якого виникнення конфліктів та криз є закономірним феноменом. «Негативні» концепції консолідації, як уникання краху демократії та повернення до авторитаризму, не можуть бути ефективно застосовані на даному просторі, оскільки політичні кризи 2005-2008 років не несуть безпосередньої загрози самому існуванню демократії.

Євроінтеграційний курс держав ЦСЄ зумовив «штучну консолідованість» демократії. До 2004 року (а в Румунії та Болгарії до 2007 року) в досліджуваних державах, що були кандидатами на членство в ЄС не спостерігалось інтенсивних кризових явищ. Протистояння, що виникали довкола внутрішньополітичних питань, були пом'якшені та приховані, з огляду на необхідність досягти відповідності демократичним критеріям як одну з найважливіших умов вступу до ЄС. Отже, зовнішні умови визначили відносну стабільність політичних систем ЦСЄ на період від «оксамитових революцій» (початкова точка транзиту), до повноправного членства в європейських структурах. В даний період відбувалося штучне послаблення протиріч між різними політичними силами, а основною рушійною силою політичного розвитку був вмотивований пошук компромісу всіма сторонами політичного процесу. У ситуації, коли головна мета євроінтеграційного курсу була досягнута, внутрішньополітична ситуація змінилася: дія зовнішніх обмежень припинилася, основні суспільно-політичні протиріччя загострилися і призвели до політичних криз. Однак, за умов руху до Європейського союзу, було напрацьовано основні механізми подолання кризових процесів, сформульовано стійкі «правила політичної гри», дотримання яких і наразі забезпечується членством даних держав в ЄС.

Тривалість та інтенсивність політичної кризи в Україні визначається внутрішніми та зовнішніми факторами. В Україні фаза демократичної консолідації розпочалася за умов незавершеності попереднього етапу постсоціалістичного транзиту. Характерною особливістю української політики є високий рівень популізму, який знаходить відображення і в зовнішньополітичних зносинах. Відтак, якщо в країнах ЦСЄ ефективність зовнішньополітичного курсу зумовила стабільність внутрішньої політики, в Україні спостерігається зворотня ситуація, за якої чіткість зовнішньополітичного курсу може виникнути лише на завершальних стадіях внутрішньої консолідації. При цьому, вагомим деструктивним фактором, що перешкоджає закономірному проходженню демократичних процесів, залишається вразливість країни та залежність внутрішньополітичних конфігурацій від зовнішніх впливів.